

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра теорії та методики фізичної культури**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н.І. Василькова

«28» серпня 2017 р.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
КРАЄЗНАВЧИЙ ТА РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ**

ОКР "бакалавр"

Галузь знань: 0102 Фізична культура, спорт та здоров'я людини

Напрямок підготовки: 6.010201 Фізичне виховання*

спеціалізація методика туристичної роботи

Факультет фізичної культури та спорту

2017-2018 навчальний рік

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Тіхоміров Анатолій Іванович, доцент кафедри фізичної культури та спорту, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри теорії та методики фізичної культури
Протокол від «22» червня 2017 року № 13
Завідувач кафедри теорії та методики
фізичної культури _____ (Литвиненко О. М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією факультету фізичної культури та спорту
Протокол від «27» червня 2017 року № 11
Голова навчально-методичної комісії _____ (Литвиненко О. М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету
Протокол від «28» серпня 2017 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» складена Тіхоміровим А.І. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань: 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини напрям підготовки: 6.010201 Фізичне виховання* спеціалізація методика туристичної роботи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні основи організації краєзнавчо-туристичної роботи, проведення краєзнавчих екскурсій рідного краю, методика навчання та організація краєзнавчо-туристичних змагань.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» логічно пов'язана з іншими дисциплінами, які вивчаються студентами вузів: анатомія людини, теорія та методика фізичного виховання.

Програма навчальної дисципліни «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» складається із наступних кредитів:

Кредит 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності.

Кредит 2. Основні форми туристично-краєзнавчої роботи.

Кредит 3. Туризм як галузь рекреації.

Кредит 4. Рекреаційні ресурси України.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» є професійна підготовка студентів до практичної діяльності в якості вчителя фізичної культури в учбових закладах середньої освіти.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» є:

Освітні:

- вивчення теоретичних основ краєзнавчої діяльності, та спортивного орієнтування;
- оволодіння методикою викладання краєзнавчих навичок та вмінь;
- вивчення правил змагань краєзнавчого туризму;
- організація , підготовка і проведення туристичних походів.

Оздоровчі:

- розвиток функцій них систем організму та зміцнення здоров'я;
- розвиток фізичних якостей студентів;
- підвищення працездатності студентів.

Виховні:

- сприяння соціальному формуванню особистості;
- сприяння гармонічному розвитку особистості;
- виховання працездатності, наполегливості, витримки, сили волі, патріотизму.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- місце та значення організації краєзнавчо-туристичної роботи у системі фізичного виховання України;
- історію розвитку туризму на Україні;
- організацію та зміст організації краєзнавчо-туристичної роботи у загальноосвітніх та спортивних навчальних закладах, дитячих оздоровчих таборих;

вміти:

- технічно вірно виконувати всі вивчені туристичні вправи, показуючи при цьому результати, що відповідають програмним контрольним нормативам;
- проведення секційних занять з організації краєзнавчо-туристичної роботи у секціях загальноосвітніх навчальних закладів та дитячому оздоровчому таборі;
- організувати та провести заняття з організації краєзнавчо-туристичної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі та оздоровчому таборі.

оволодіти такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- володіти екологічною грамотністю; здатністю приймати моральні обов'язки щодо навколишньої природи і самого себе на основі системи життєвих цінностей, сформованої на гуманістичних ідеалах (ЗК-6);
- володіти знаннями Конституції України та інших законодавчих документів, етичних і правових норм, що регулюють відносини людини з людиною, із суспільством і з навколишнім середовищем; використовувати нормативні і правові документи у сфері фізичної культури і спорту (ЗК-10);
- здатність учитися; володіти високою мотивацією до підвищення свого культурного і професійного рівня (ЗК-13);
- розуміти та сприймати етичні норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики) (ЗК-16);

II. Фахові:

Професійні компетенції

- здатність розвивати педагогічну думку, методи педагогічного контролю та контролю якості навчання, актуальні дидактичні технології (ПК-1);
- здатність використовувати накопичені в галузі фізичної культури і спорту духовні цінності, отримані знання про особливості особистості учнів для виховання патріотизму, профілактики девіантної поведінки, формування здорового способу життя, потреби в регулярних заняттях фізичними вправами та спортом (ПК-4);
- володіння прийомами формування через засоби масової інформації, інформаційні та рекламні агентства громадської думки про фізичну культуру як частину загальної культури та фактор забезпечення здоров'я (ПК-5);

- здатність використовувати базові знання про функції організму людини, їх взаємозв'язки між собою та зовнішнім середовищем (ПК-8);
- здатність використовувати базові знання з різноманітних проблем у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища (ПК-10);
- здатність використовувати базові знання з теорії і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності (ПК-11);
- здатність використовувати базові знання з основ медичних знань (ПК-14);
- здатність до взаємодії (роботи в команді) для розв'язання проблемних завдань та педагогічних ситуацій (ПК-16);
- здатність до креативності у розв'язанні педагогічних завдань, виконанні творчих робіт, підготовці проектів (ПК-19);

Спеціалізовано-професійні:

- здатність створювати і підтримувати психологічно безпечне освітнє середовище (ПК-31);
- здатність використовувати нормативно-правові документи у професійній діяльності (ПК-35);
- здатність формувати мотивації у дітей та молоді до занять фізичною культурою та спортом, виховувати в учнів моральні принципи чесної спортивної конкуренції (ПК-37);
- здатність самостійно проводити навчальні заняття з фізичної культури з дітьми дошкільного, шкільного віку та учнями освітніх закладів загальної середньої, середньої та професійної освіти, позакласну спортивно-масову роботу з учнями (ПК-39);
- здатність проводити профілактику травматизму, надавати першу долікарську допомогу постраждалим в процесі навчальних та тренувальних занять (ПК-41);
- здатність формувати особистість учнів у процесі рекреативних форм занять, залучати їх до загальнолюдських цінностей (ПК-43);
- здатність зацікавлювати населення, використовуючи комунікативні та організаторські здібності, участю в рекреаційній діяльності (ПК-44);
- здатність формувати усвідомлене використання засобів фізичної культури як чинника відновлення працездатності, забезпечення активного довголіття (ПК-45);
- здатність самостійно проводити рекреаційну діяльність у закладах різного типу з урахуванням особливостей контингенту, а також гігієнічних і природничих факторів (ПК-46);
- здійснювати пропаганду фізичної культури, спорту й туризму, здорового способу життя з використанням сучасних інформаційних технологій (ПК-55);

На вивчення навчальної дисципліни «Краєзнавчий та рекреаційний туризм» відводиться: 120 годин (4,0 кредити за ECTS).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності

Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності. Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Сутність ТКР, її місце в позакласній діяльності, зв'язок зі шкільними програмами з географії. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний. Інноваційні педагогічні технології в ТКР.

Тема 2. Форми, принципи і методи туристично-краєзнавчої роботи. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час. Дидактичні принципи. Роль краєзнавчого принципу. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні. Методи ТКР.

Тема 3. Вікові особливості учнів і туристично-краєзнавча робота. Етапи формування особистості та фізіологія розвитку дитини. Особливості молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Формування пізнавального інтересу, методи його стимулювання в різних вікових категорій дітей. Методи співпраці з «важкими» дітьми. Соціальна адаптація дітей у процесі позакласного виховання.

Тема 4. Педагогічні та психологічні аспекти дитячо-юнацького туризму. Функції та принципи туристично-краєзнавчої діяльності. Виховання юних туристів. Запобігання конфліктів у туристично-краєзнавчій діяльності.

Тема 5. Планування й облік роботи гуртків. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою. Планування та облік гуртків. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків. Тематика і методика проведення занять у гуртках.

Кредит 2. Основні форми туристично-краєзнавчої роботи

Тема 1. Навчальна стежка. Види стежок – комплексні й тематичні. Етапи створення та облаштування навчальної стежки. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Тема 2. Організація шкільного краєзнавчого музею. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв. Положення про створення музею при шкільному закладі. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею.

Тема 3. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо. Методика проведення та завдання.

Тема 4. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи. Методичні засади організації експедицій. Методика планування експедиції з

дослідження пам'яток природи, історії та культури району. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Тема 5. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення, обладнання, розробка меню. Методи польових досліджень у поході.

Тема 6. Організація масових туристичних заходів. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо. Поняття зльоту, туристичного свята, тематичного вечора. Організація тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо.

Тема 7. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання

Кредит 3. Туризм як галузь рекреації.

Тема 1. Загальне уявлення про рекреацію. Рекреація як соціокультурний феномен сучасного світу. Соціально-економічна сутність та основні функції рекреації. Відпочинок та рекреація: спільне та особливе.

Тема 2. Особливості рекреаційної діяльності. Рекреаційна система. Загальне уявлення про рекреаційну діяльність. Основні концепти рекреаційної діяльності. Концепції рекреаційних систем. Туризм як галузь рекреаційної діяльності. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційної сфери та туризму в Україні.

Тема 3. Рекреаційний потенціал та рекреаційні ресурси. Рекреаційний потенціал території та проблеми його оцінки. Рекреаційні ресурси: загальні характеристики та основні класифікації. Специфіка туристських ресурсів.

Тема 4. Туризм як специфічна форма міжнародної торгівлі послугами. Рекреація і відпочинок. Види діяльності людини під час відпочинку. Рекреаційне підприємство та рекреаційне господарство. Зони рекреації.

Тема 5. Туризм і регіональний розвиток. Поняття господарчий потенціал рекреації. Рекреаційне освоєння. Погляди на рекреаційну освоєність.

Кредит 4. Рекреаційні ресурси України.

Тема 1. Природно-ресурсний потенціал земель рекреаційного, курортного та природоохоронного значення.

Поняття рекреаційний потенціал. Рекреаційний потенціал як умова розвитку рекреації. Основні властивості рекреаційного потенціалу. Природно-рекреаційний потенціал як передумова розвитку туризму. Оцінки рекреаційного потенціалу: рельєф, клімат, вода, мінеральна вода, флора та фауна, природні ресурси, культурно-історичні ресурси.

Тема 2. Територіальна структура рекреаційного комплексу України.

Територіальний характер рекреаційних систем (ТРС). Уявлення про ТРС. Погляди на розуміння ТРС. Особливості вивчення ТРС. Головне завдання ТРС. Основні функції ТРС: економічна, бюджетна, соціальна. Основні фактори територіальної організації рекреаційного господарства.

Тема 3. Курортна система України.

Рекреаційні ресурси та курортологія. Зародження і розвиток курортів.

Медицина кліматологія і кліматотерапія. Мінеральні води і лікувальні грязі. Лікувальне значення та методика застосування озокериту. Охорона курортних ресурсів від виснаження і забруднення.

Тема 4. Рекреаційна система Миколаївської області.

Основні підходи до визначення туристського регіону. Фактори формування туристського регіону. Статичні та динамічні фактори. Екзогенні та ендегенні фактори. Туристський регіон та регіональний туризм. Особливості розвитку регіонального туризму. Умови розвитку регіонального туризму.

Тема 5. Історико-архітектурне середовище людини і рекреація.

Культурно-історичні ресурси. Ознаки екскурсії і екскурсійний метод пізнання. Пам'ятки археології, пам'ятки мистецтва, археологічні знахідки, мінералогічні, ботанічні і зоологічні колекції, документальні пам'ятки та інші речі, предмети і документи.

Тема 6. Проблемно-методичні питання визначення величини рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних рекреаційних територій.

Особливості формування рекреаційних ресурсів в основних природних зонах. Рекреаційне навантаження. Визначення величин рекреаційних навантажень. Рекреаційна місткість (ємність) природної території.

Тема 7. Природний рекреаційний потенціал і його визначення на прикладі Карпатського регіону.

Поняття «туристський центр». Основні підходи до вивчення туристських центрів. Поняття «центр туризму» та «туристський центр». Типологія туристських центрів. Фактори формування туристських центрів.

3. Рекомендована література

Базова

1. Закон України від 15 вересня 1995 року №324 / 95 – ВР «Про туризм»
2. Ахмадулін. Ф.А. «Організація та проведення туристичних змагань школярів». 1983р.
3. Гонопольський В.И. «Уроки туризму»: посібник для вчителів» МО; 1998р.
4. Моргунов Б.Л. «Туризм: учбовий посібник для студентів педагогічних Інститутів». – М., Просвещение 1978 р.
5. Алешин В.М., Серебрянський А.В. «Туристична топографія». – М. 1985.
6. Алешин В.М., Серебрянский А.В. Туристская топография.–М, 1985.
7. Бардин А. Азбука туризма.– М., 1985.
8. Берлянт А.М. Карта рассказывает.– М., 1978,
9. Забалій М.Д., Петровський В.С. Пішохідний і лижний туризм,– К., 1984.
10. Иванов А.А. Начальная подготовка ориентировщика.– М., 1985
11. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота.– К., 1995
12. Кодыш Э. Соревнования туристов М., 1990
13. Пимкин А Школа виживання Електронний підручник сайт exebook.com
- 14.Серба Т. Ситуаційні задачі як метод навчання та контролю знань у гуртках спортивного туризму.– Тернопіль, 2000

15. Спутник туриста.– К.: Здоров'я, 1983.
16. Усов А. Орієнтування в подорожі. Краєзнавство. Географія. Туризм № 36, 2005.

Допоміжна

1. Правила змагань з спортивного туризму
2. ПРАВИЛА проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України
3. Міська бібліотека ім. М.Кропивницького
4. Алексеев С. С., Рубель Р. Б. Размышления о туризме. Свердловск, Средне-Уральское книжное изд-во, 1974.
5. Бодалев А. А, Формирование понятия о другом человеке как личности. Л., Изд. ЛГУ, 1970.
6. Шибутани Т. Социальная психология. М" "Прогресс", 1969.
7. Добрович А. Б. Общение: наука и искусство. М., "Знание", 1978.
8. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей. "ЭКО", 1978, 4-6; 1979, 1-3.
9. Ковалев А. Г. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства. М., Политиздат, 1975.
10. Коломинский Я. Л. Человек среди людей. Изд. 2-е. М., "Молодая гвардия", 1973.
11. Кон И. С. Социология личности. М., Политиздат, 1967; Открытие "Я". М., Политиздат, 1978.
12. Кузьмин Е. С., Волков. И. П., Емельянов Ю. Н. Руководитель и коллектив. Л Леиздат, 1974.
13. Социальная психология личности. Л., "Знание", 1974.
14. Общая психология. Под ред. А. В. Петровского. М" "Просвещение", 1976.
15. Социальная психология. Под общ. ред. Г. П. Предвечногo и Ю. А. Шерковина. М" Политиздат, 1975.
16. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории. М" "Мысль", 1971; Научно-техническая революция и личность. М., Политиздат, 1978.
17. Штюмер Ю. А. Опасности в туризме мнимые и действительные, М" "Физкультура и спорт", 1972.

Інформаційні ресурси

1. Сайт кафедри фізичної культури та спорту МНУ ім. В.О.Сухомлинського.
2. <http://www.uaf.org.ua/>
3. <http://iaaf.org/>
4. <http://www.european-athletics.org/>
5. http://tourlib.net/books_ukr/petranivsky4.htm
6. <https://uk.wikipedia.org>
7. http://pidruchniki.com/14170120/kulturologiya/vid_avtora
8. <http://nsku.org.ua/>
9. <http://korolenko.kharkov.com/kray/kray0.html>
10. <http://www.lnu.edu.ua>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковим контролем успішності навчання студентів є **залік**.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Діагностичний розділ визначає диференційований та об'єктивний облік результатів навчальної діяльності студентів і включає в себе ряд підрозділів:

- Опитування студентів під час проведення лабораторних занять.
- Оцінювання письмових завдань
- Оцінювання контрольних робіт
- Перевірка та оцінювання самостійної роботи студентів відбувається під час опитування.

Всі питання, які винесені до самостійної підготовки, внесені у перелік питань, необхідних для підготовки до лабораторних робіт. Крім того, контрольні роботи проводяться з урахуванням тем, які винесені на самостійну підготовку.

- Використання пакетів тестів
- Використання пакетів завдань для підсумкового контролю знань
- Індивідуальне науково-дослідне завдання
- Контроль засвоєння професійних навичок

Оцінка рівня оволодіння туристичними вправами, теоретичним основам історії, археології рідного краю та спортивного орієнтування, здійснюється за допомогою:

- а) оцінювання практичного виконання студентами окремого елемента туристичної переправи;
- б) практичного виконання студентами цілісного завдання у змагальних умовах, згідно з правилами змагань з краєзнавчого туризму.

При виконанні окремих вправ враховується оздоровчий результат, показаний студентом, при виконанні даної вправи.

Додаткові бали студент може отримати: за науково-дослідну роботу: підготовку реферату, доповіді на засіданні гуртка або студентській конференції, наукової статті. Максимальна оцінка за один кредит складає **100 балів**.